

Marcus Toft Vorre

Avviklingen av det danske forsvarsforbehold

En analyse av politiske partiers proeuropaiske diskurs

Bacheloroppgave i Europastudier med fordypning i statsvitenskap

Veileder: Lise Rye

Mai 2023

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Marcus Toft Vorre

Avviklingen av det danske forsvarsforbehold

En analyse av politiske partiers proeuropaiske diskurs

Bacheloroppgave i Europastudier med fordypning i statsvitenskap

Veileder: Lise Rye

Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det humanistiske fakultet

Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Oppgavens formål er å bidra med ny litteratur om den danske tilnærmingen til europeisk integrasjon og tar utgangspunkt i avviklingen av forsvarsforbeholdet. Konkret undersøkes det hvilke argumenter som utvalgte politiske partier har begrunnet sitt ønske om å avvikle forbeholdet med. Funnene som gjøres skal bidra til å besvare oppgavens problemstilling: *"Var det danske 'ja' til å avvikle forsvarsforbeholdet et resultat av Russlands invasjon av Ukraina, eller et reelt ønske om dypere europeisk forsvarsintegrasjon?"* For å besvare dette spørsmålet gjør oppgaven bruk av en diskursanalyse som metodisk tilnærming. Ja-argumentene som benyttes av de fire partiene Socialdemokratiet, Venstre, Liberal Alliance og Alternativet, analyseres og utgjør det empiriske grunnlaget. Konstruktivismen forklarer hvordan diskurser oppstår i samspill med hverandre og innehar konstituerende makt. Sådanne forklarer teorien opp hvordan de utvalgte partiene evner å påvirke opinionens respons i folkeavstemningen. Med utgangspunkt i Schmidts teori, diskursiv institusjonalisme (DI), demonstrerer oppgaven hvordan partiene påvirket "ja"-diskursen med både kognitive og normative ideer. DIs skille mellom ideer fungerer som et analyseapparat som kategoriserer og oversetter kognitive og normative ideer til henholdsvis responsive og verdibaserte argumenter. Funnene som gjøres i empirien trekkes inn i diskusjonen i søket etter å besvare problemstillingen. Konklusjonen hevder at de to potensielle forklaringene, Ukraina-krigen og ønsket om europeisk forsvarsintegrasjon, begge har vesentlig forklaringskraft. Oppgavens hovedfunn er derfor at Danmark ønsket større innflytelse i EU, økt selvbestemmelse og utenrikspolitisk handlingsrom gjennom forsvarsintegrasjon, men at Ukraina-krigen tydeliggjorde behovet for å avvikle forsvarsforbeholdet.

Abstract

The purpose of this paper is to contribute new literature on the Danish approach to European integration, focusing on the abolition of the defence opt-out. Specifically, it examines the arguments that selected political parties have used to advocate their desire to abolish the defence opt-out. The findings will help to answer the research question: *"Was Denmark's 'yes' to abolishing the defence opt-out a result of Russia's invasion of Ukraine or a genuine desire for deeper European defence integration?"* To answer this question, the paper uses a discourse analysis as a methodological approach. The "yes" arguments used by the four political parties - Socialdemokratiet, Venstre, Liberal Alliance and Alternativet - are analysed and form the empirical basis. Constructivism explains how discourses emerge in interaction with each other and have constitutive power. Thus, the theory explains how the selected parties are able to influence the public opinion in the referendum. Based on Schmidt's theory of discursive institutionalism (DI), the paper demonstrates how parties influenced the "yes"-discourse with both cognitive and normative ideas. DI's distinction between ideas is used as an analytical tool that categorises and translates cognitive and normative ideas into responsive and value-based arguments. The findings from the empirical basis are brought into the discussion in the search for an answer to the research question. The conclusion argues that both potential explanations, the Ukraine war and the desire for European defence integration, have significant explanatory power. The main finding of the paper is therefore that Denmark wanted greater influence in the EU, increased autonomy and flexibility in foreign policy through defence integration, but the Ukraine war elucidated the need for an abolishment of the defence opt-out.

Innholdsfortegnelse

Tabeller	8
Forkortelser	8
Samlebetegnelse	8
1 Introduksjon	9
2 Tidligere forskning	11
3 Teoretisk tilnærming	13
3.1 Konstruktivisme.....	13
3.2 Diskursiv institusjonalisme.....	13
4 Metode	15
4.1 Kvalitativ metode og diskursanalyse.....	15
4.2 Fremgangsmåte.....	16
5 Empiri	17
5.1 Kontekst.....	17
5.1.1 Maastricht-traktaten, dansk "euroskeptisisme" og det nasjonale kompromiss..	17
5.1.2 Forsvarsforbeholdet.....	17
5.1.3 Politisk utvikling påvirket forsvarsforbeholdet.....	18
5.2 Diskursanalyse av partienes argumenter.....	19
5.2.1 Socialdemokratiet.....	19
5.2.2 Venstre.....	20
5.2.3 Liberal Alliance.....	21
5.2.4 Alternativet.....	22
5.3 Kategorisering av argumenter.....	23
5.3.1 Situasjonen i Ukraina og et nytt verdensbilde.....	23
5.3.2 Ansvar for egen sikkerhet.....	24
5.3.3 Selvbestemmelse.....	25
5.3.4 Innflytelse i EU.....	25
6 Diskusjon	27
6.1 Responsive og verdibaserte argumenter.....	27
6.2 Funn i analysen.....	28
6.3 Drøftelse av forklaringskraft.....	28
7 Konklusjon	30
Referanser	32
Bilag	36

Tabeller

Tabell 1: Oversikt over argumentenes frekvens.....25

Forkortelser

S	Socialdemokratiet
V	Venstre
LA	Liberal Alliance
Å	Alternativet
EF	Det europeiske fellesskap
EU	Den europeiske union
EMU	Økonomisk og monetær union
CFSP	Common Foreign and Security Policy
CSDP	Common Security and Defence Policy
PESCO	Det Permanente Strukturerte Samarbeide
DIIS	Dansk Institut for Internationale Studier
DR	Danmarks Radio
NATO	Den nordatlantiske traktats organisasjon

Samlebetegnelser

“Ja”-diskurs:	Diskursen som advokerte for å avvikle forsvarsforbeholdet
“Ja”-partiene:	De utvalgte partiene (S, V, LA, Å)
“Nei”-partiene:	Partiene som advokerte for å beholde forsvarsforbeholdet

1 Introduksjon

Etter at Danmarks befolkning i 1992 avviste Maastricht-traktaten og den europeiske unionen (EU), ble det identifisert flere politiske innrømmelser som skulle imøtekomme borgernes skepsis. *Det Nationale Kompromis* inneholdt fire forbehold mot ytterligere europeisk integrasjon og avtalen mobiliserte et flertall for traktaten året etter (Butler, 2020:117).

Blant disse forbeholdene var den danske reservasjonen mot europeisk forsvarsintegrasjon, og nettopp *forsvarsforbeholdet* utgjør tematikken i oppgaven. Forbeholdet representerte en selvvalgt avståelse fra to områder: i) konkrete militære operasjoner, og ii) en rekke integrasjonstiltak, eksempelvis det permanente strukturerte samarbeidet (PESCO)(Folketinget, 2019). Det var en begrensning av handlinger, ofte i relasjon til *Common Foreign and Security Policy* (CFSP), som medførte forsvarsimpikasjoner for Danmark (Butler, 2020:118).

De fire forbeholdene var lenge intakt, men 3. mars 2022 annonserte et bredt flertall i Folketinget at det skulle avholdes folkeavstemning om forsvarsforbeholdet (Regeringen, 2022). Forsvarsforbeholdet ble avvirket 1. juni 2022 med et flertall på 66,9%, hvorfor Danmark ikke lenger står utenfor det europeiske forsvarssamarbeidet (Folketinget, 2022).

Avviklingen av forsvarsforbeholdet representerer et brudd med reservasjonen mot dypere integrasjon gjennom felles europeisk sikkerhets- og forsvarspolitik. Men hvorfor skulle forsvarsforbeholdet, som forhenværende sosialdemokratiske utenriks- og forsvarsministre hadde forsvart, avvikes nå? (Friis & Wismann, 2022).

Russland invaderte Ukraina ti dager før annonseringen av folkeavstemningen, og krigen medførte et skifte i danske forsvars- og sikkerhetsinteresser (Regeringen, 2022). Oppgavens hensikt er derfor å undersøke om avviklingen skyldes Putins aggressivitet, eller om det var et reelt ønske om dypere europeisk forsvarsintegrasjon. Gjennom en diskursanalyse presenteres de fire utvalgte politiske partienes ideer og argumenter fra perioden opp til folkeavstemningen 1. juni 2022. Med teoretisk utgangspunkt i konstruktivismen og med diskursiv institusjonalisme som analyseapparat, søker oppgaven å besvare følgende problemstilling:

"Var det danske 'ja' til å avvike forsvarsforbeholdet et resultat av Russlands invasjon av Ukraina, eller et reelt ønske om dypere europeisk forsvarsintegrasjon?"

For å kunne besvare problemstilling best mulig, vil oppgaven i tillegg undersøke hvordan de utvalgte partiene begrunnet deres ønske om å avvike forsvarsforbeholdet.

Med bruk av Schmidts skille mellom kognitive og normative ideer, vil oppgaven redegjøre for hvordan "ja"-partienes argumenter for avviklingen av forsvarsforbeholdet påvirket opinionens beslutning (Schmidt, 2008:317). Oppgavens hensikt er å virke teoriutviklende med ny litteratur om den danske tilnærmingen til europeisk integrasjon, og en casestudie av forsvarsforbeholdet vil være relevant i studien av "notorisk ambivalente" Danmark (Dinan, 2014:244).

Først presenteres en oversikt over tidligere forskning innenfor temaet, før det redegjøres for oppgavens teoretiske rammeverk og metode. Videre presenteres det empiriske grunnlaget som, sammen med teori og metode, utgjør et rammeverk for senere diskusjon og konklusjon.

2 Tidligere forskning

I kapittelet presenteres den tidligere forskningen som oppgaven har konsultert. Grunnet forbeholdets nylige avvikling forekommer det visse mangler i tilgjengelig forskningsmateriale. I litteratursøkene som er foretatt, finnes det ingen forskning som omhandler hverken diskursen rundt, eller avviklingen som helhet. Det er derfor tatt utgangspunkt i forskning som relaterer seg til konsekvensene av forsvarsforbeholdet i forkant av folkeavstemningen. Med utgangspunkt i det vil oppgavens diskusjon kunne trekke på litteratur om forbeholdets konsekvenser, men ikke diskursen opp til folkeavstemningen.

Graham Butlers verk "*The European Defence Union and Denmark's Defence Opt-out: A Legal Appraisal*" beskriver Danmarks forhold til forsvarspolitik i EU-regi som bemerkelsesverdig og unormalt, ettersom Danmark deltar aktivt i den nordatlantiske traktats organisasjon (NATO) (Butler, 2020:117). Butler argumenterer for hvordan forsvarsforbeholdet begrenset Danmarks innflytelsessfære og utenrikspolitiske handlingsrom, også i fora hvor medlemsstaten ikke eksplisitt var underlagt forbeholdet (Ibid:131). Videre hevdes det at manglende deltakelse og stemmerett i saker med forsvarsimplikasjoner medførte "overflødighet", også i de politiske og juridiske aspektene av CFSP (Ibid:149).

Danske Institut for Internationale Studier (DIIS) fremla i 2019 en utredning som beskriver forsvarsforbeholdets historikk, betydning og konsekvenser, og er derfor relevant for denne oppgaven. Utredningen hevder at Danmarks tradisjonelle tilgang til forsvarspolitisk samarbeid var preget av skepsis for å måtte gi avkall på suverenitet samt frykten for en overstatlig EU-hær, og at forsvarsforbeholdet imøtekom denne frykten (DIIS, 2019:21). I likhet med Butler (2020), rettet utredningen kritikk mot hvordan Danmark hadde frasagt seg politisk innflytelse i et EU-organ, som utgjør en stadig mer sentral del av Europas sikkerhet (Ibid:39). DIIS forklarer også hvordan CFSP utviklet seg siden etableringen av forsvarsforbeholdet, hvilket medførte at forbeholdets rekkevidde ekspanderte. Utvidelsen av forbeholdets berøringsflate resulterte i at Danmark ble en mindre attraktiv samarbeidspartner og begrenset Danmarks innflytelsessfære og handlingsrom (Ibid:39).

I lys av det, uttrykte DIIS bekymring for hvordan forsvarsforbeholdet hindret dansk innflytelse i utviklingen av politiske agendaer, da stadig flere EU-initiativ inneholdt forsvarsimplikasjoner og utredningen forutså en fortsettelse av disse tendensene (Ibid:75). Eksempler på forsvarspolitisk nytenkning hos EU som ble trukket frem, var *Operation Sophia* og engasjement i afrikanske konflikter (Ibid:76).

Den eneste akademiske artikkelen publisert etter annonseringen av folkeavstemningen, som benyttes, er Kongpeksaks intervju av seniorforsker Johansen. Johansen beskriver Russlands invasjon av Ukraina som: "en 'game changer'... som har forverret EUs sikkerhetsmiljø", og noe som vil lede til ytterligere intensivering av EUs strategiske fokus på forsvars- og sikkerhetspolitikk (Johansen og Kongpetsak, 2022). Videre forklarer Johansen hvordan tidligere uoverensstemmelser, som omhandlet sikkerhets- og forsvarsspørsmål mellom medlemsstater, synes å være mindre betydningsfulle i etterkant av den russiske invasjonen (Ibid).

Artikkelens formål var å informere befolkningen om fordelene og ulempene ved å avvike forbeholdet, og er konsultert på bakgrunn av at det var den mest besøkte akademiske artikkelen i perioden opp til folkeavstemningen (Ritzau, 2022). I avsnittet om fordelene med avvikling beskrives det hvordan den danske innflytelsen i beslutningsprosessene vil øke, og Johansen deler derfor Butlers og DIIS's vurdering om at forbeholdet medførte avkall på politisk innflytelse (Johansen og Kongpertsak, 2022).

3 Teoretisk tilnærming

For å besvare problemstillingen vil oppgaven gjøre bruk av et konstruktivistisk perspektiv som teoretisk tilnærming til undersøkelsen. Analyseapparatet vil være Schmidts diskursive institusjonalisme. Kapittelet søker å redegjøre for hvorfor tilnærmingen og analyseapparatet egner seg godt til diskursanalyser.

3.1 Konstruktivisme

Konstruktivisme som sosial teori og tilnærming baserer seg på ideen om at det ikke finnes noen objektiv sannhet i verden, og at sannheter dannes ut ifra våre tanker og ideer (Barnett, 2011:163). Sosiale tolkninger av verden avgjør menneskelige handlinger, og forestillingen om "viten" er et sosialt konstruert fenomen hvor objekter og subjekter oppnår betydning gjennom relasjon med hverandre (Esmark, Lausten & Andersen, 2005:16). Ord tildeles mening ut ifra kontekst, og i denne konteksten vil eksempelvis fortolkningen av europeisk samarbeid ha ulik betydning avhengig av om man knytter begrepet til politisk fellesskap i EU, eller deltakelse i EU-operasjoner i Bosnia (Ibid:11).

I forklaringen av verdensordenen, som ofte beskrives som et anarki bestående av konkurrerende makter, vil konstruktivister hevde at "selvhjelp" og maktpolitikk ikke er et uunngåelig element av dette anarkiet: "*Anarchy is what states makes of it.*" (Wendt, 1992:395). Blant ikke-positivister er det en universell enighet om at nasjonale interesser er sosialt konstruerte, hvorfor utenrikspolitikk formes av maktkamper mellom eksempelvis politikere, embetsverket, og lobbyister (Friis, 2007:90). I denne oppgaven vil kun diskursen blant de politiske partiene undersøkes.

En konstruktivistisk tilnærming egner seg godt til diskursanalysen da tilnærmingen forklarer hvordan diskurser (re-)konstrueres i samspill med hverandre (Phillips & Schrøder, 2004:27). I denne konteksten er det relevant å se på hvordan strukturer former aktørenes interesser og identiteter, men strukturene formes også av aktørene, hvorfor politisk handling er formet av normer ifølge konstruktivismen (Saurugger, 2014:145).

3.2 Diskursiv institusjonalisme

Ytterligere benyttes Schmidts teori, diskursiv institusjonalisme (DI), som analyseapparat på "ja"-partienes diskurs. Diskurser eksisterer i kontekster, hvor ord og ideer i en gitt kontekst bidrar til konstruksjon av meningsdannelser (Schmidt, 2008:310). Schmidt poengterer viktigheten av ideenes forklaringskraft i diskurser (Ibid:305) og hevder at:

"Only by adding a DI explanation of the role of legitimating ideas and persuasive discourse in promoting (or not) public acceptance of the EU can we fully understand national responses to the EU" (Ibid:317).

Ideene (og argumentene) er en substansiell del av diskurser, og Schmidt skiller mellom kognitive og normative ideer (Ibid:304). Kognitive ideer representerer en pragmatisk tilgang og forklares som responsen på "det som oppstår og det som skal gjøres", hvorfor de fungerer som svar til konkrete politiske utfordringer (Ibid:306-307). I konteksten som oppgaven undersøker vil kognitive ideer bli oversatt til "*responsive argumenter*". Det gjøres på bakgrunn av Schmidts argument om at de fungerer som svar til politiske

utfordringer. Med utgangspunkt i problemstillingen vil disse argumentene knyttes til spørsmålet om hvorvidt forbeholdet ble avvirket på grunn av krigen i Ukraina.

Motsatt er normative ideer ideal- og normbaserte. Normative argumenter er i større grad verdiladete og søker legitimitet gjennom "appropriateness" og tradisjonelle verdier (Ibid:307). Ideene og argumentene bærer preg av hva som er det "riktige" å gjøre. De normative ideene vil i denne oppgaven oversettes til "verdibaserte argumenter" og knyttes til argumentene som baserer seg på innflytelse og selvbestemmelse.

Skillet mellom responsive og verdibaserte argumenter vil forekomme i diskusjonskapittelet. DI gir oppgaven forutsetninger til å forstå befolkningens respons og drøfte forklaringskraften til argumentene som opptrer i "ja"-diskursen (Ibid:317).

Med valget av teoretisk tilnærming og analyseapparat, oppnås ønsket samvariasjon mellom teori og metode, da konstruktivismen forklarer hvordan diskurser konstrueres og rekonstrueres i samspill med hverandre (Phillips & Schrøder, 2004:27). Diskursanalysen er sentrert rundt hva som, og hvordan det debatteres, samt hvilke argumenter som forekommer i uttalelser (Burr, 1995:6). I forlengelse av dette vil DI bidra til å identifisere og kategorisere innholdet i empirien, noe som virker forberedende for diskusjonen.

4 Metode

Kapittelet redegjør for oppgavens valg av forskningsdesign samt beskriver fremgangsmåten. Det er benyttet et kvalitativt forskningsdesign i form av en diskursanalyse. Gjennomgangen av metoden vil styrke oppgavens transparens, men også sikre at leseren kan følge forskningsprosessen (Tuval-Mashiach, 2017:126).

4.1 Kvalitativ metode og diskursanalyse

Kvalitativ metode er et eksplorerende og teoriutviklende forskningsdesign, og fungerer som et rammeverk for landskapet det forskes i. Den kvalitative forskeren har, gjennom teori og erfaring, en idé om hva som møter en i studien, men ikke hvilke funn som gjøres (Harboe, 2006:32). Forskningsdesignet illustreres som en spiral, hvor teori og forforståelse danner grunnlaget for datagenerering og empiri, noe som igjen utvikler ny teori (Ibid:33).

Det fleksible forskningsdesignet og den "myke" dataen, gjør metoden fordelaktig å bruke i studier av meningsfenomener og andre sosialt konstruerte prosesser i samfunnet (Dahler-Larsen, 2007:317). Forskeren får mulighet til å undersøke et felt som både er utforsket, komplekst og sammensatt av sosiale og kulturelle konstruksjoner (Ibid:322).

Harboe forklarer kvalitativ metode som en studie hvor forskeren "... går i dybden inden for et afgrænset empirisk felt, og typisk inkluderes kun få respondenter i undersøgelsen" (Harboe, 2006:33). Med en eller få caser, er ikke målet generaliserbarhet, men teoriutvikling gjennom tolkning av empiri i kontekst. Casestudie som strategi er effektivt når forskeren stiller hvorfor- og hvordan-spørsmål, men også i situasjoner hvor man ønsker å "... contribute to our knowledge of individual, group, organizational, social, political, and related phenomena" (Yin, 2003:1).

Diskursanalysen tar utgangspunkt i konstruktivistisk teori om at all politisk og sosial orden er konstruert og rekonstruert gjennom kommunikasjon, hvorfor den samvarierer med den teoretiske tilnærmingen (Burr, 1995:6). Foucault forklarer hvordan konstruktivistisk makt har blitt plukket opp og brukt i feltet innenfor diskursanalyse (Ibid:6).

Diskurser kan ses på som konstituerende krefter i konstruksjonen av virkeligheten, og kommer i denne konteksten til uttrykk gjennom argumentasjon i det offentlige rom (Phillips & Schrøder, 2004:27). Ulike diskurser representerer forskjellige oppfattelser av samfunnet, og vil alltid eksistere i samspill med motsigende diskurser i overensstemmelse med den konstruktivistiske teori om at identiteter skapes i relasjon med andre.

Diskursanalysen er sentrert rundt aktørenes ideer samt hvordan de presenteres, hvorfor artiklene og debattene med "ja"-partiene utgjør det empiriske grunnlaget. Diskurser må forstås i kontekst av den sosiale praksisen, eksempelvis sosiale strukturer, normer og ideologier (Fairclough, 1992:86). I samsvar med konstruktivistisk teori, er derfor ikke oppgavens formål å lete etter de absolutte sannhetene i empirien, men å analysere "ja"-partienes forståelse av sannheten (Ibid:64). Spesifikt undersøkes partienes argumenter, for å forklare befolkningens ønske om å avvikle forsvarsforbeholdet.

4.2 Fremgangsmåte

For å forstå og analysere diskurser, skal de settes i en sosial kontekst (Fairclough, 1992:86). Det presenteres derfor et historisk bakteppe for oppgavens tematikk, for å forstå konteksten som diskursen eksisterer i. Selve diskursanalysen er identisk strukturert, hvor partiene og deres argumenter demonstreres tematisk. Videre kategoriseres argumentene, i overensstemmelse med Schmidts (2008:304) skille mellom kognitive og normative ideer, og fungerer forberedende til diskusjonen.

Utvalget av politiske partier ble gjort i forkant av analysen og inkluderer Sosialdemokratiet (S), Venstre (V), Liberal Alliance (LA) og Alternativet (Å). Følgende ligger til grunn for utvalget: S utgjorde en et-partis regjering, V var opposisjonsleder, og LA og Å representerer to forskjellige spekter av det politiske landskapet i Danmark.¹ Alle representerer grener av "ja"-diskursen.

Datamaterialet som analyseres er publiserte intervju og innlegg, samt en visuell partilederdebatt. Litteratursøket ble gjort vilkårlig i søkemaskinen Google, hvor det ble brukt konkrete søkeord som "socialdemokratiet + forsvarsforbehold", og materialet ble utvalgt basert på relevans. Innleggene i Altinget ble valgt grunnet et konsekvent format, hvor de var skrevet direkte av partiene selv. Partilederdebatten ble sett i sin helhet på Danmarks Radios (DR) nettside. Kildeutvalget bærer preg av ønsket om representativitet, da det tas utgangspunkt i aktørenes ord, enten de er direkte sitert i artikler, observert i debatten eller skrevet selv.

Folkeavstemningen ble avholdt 1. juni 2022, hvorfor diskursen hadde en konsekvent avslutning. All benyttet datamateriale er publisert før undersøkelsen, noe som utelukker en "forskereffekt", slik observasjons- og intervjustudier kan gjøre gjennom "Hawthorne-effekten" (Pripp, 2020). Under analyseringen oppsto det behov for ytterligere data, hvorfor materiale som kunne ekspandere det empiriske grunnlaget er inkludert underveis.

Med denne fremgangsmåten presenterer oppgavens empiriske grunnlag flere sett av argumenter som, både i kontekst og samspill med tidligere forskning og teori, fungerer forberedende for senere drøftelse og konklusjon.

¹ Se bilag 1.

5 Empiri

5.1 Kontekst

5.1.1 Maastricht-traktaten, dansk "euroskeptisisme" og det nasjonale kompromiss

Maastricht-traktaten fra 1992 utgjorde etableringen av EU, som erstattet det europeiske fellesskapet (EF), og var steget videre mot dypere europeisk integrasjon:

"Denne traktat udgør en ny fase i processen hen imod en stadig snævrere union mellem de europæiske folk, ..." (EUR-lex, 2020).

Drivkraften bak traktaten kan tilskrives et lengrevarende ønske om å etablere en felles økonomisk og monetær union (EMU) som neste ledd i europeisk integrasjon, og skulle styrke EFs posisjon ytterligere (Verdun, 2019:356). Historisk sett var det lettere for EF å oppnå økonomisk integrasjon enn politisk, men gjennom "the spillover-effect" vil det, ved økt økonomisk integrasjon, oppstå behov for institusjonalisering og tettere politisk samarbeid (Ibid:358).

Behovet ble inkludert i EUs nye søylestruktur da CFSP ble introdusert. Men felles utenriks- og sikkerhetspolitikk var utfordrende og komplekst å implementere, da det utgjør kjernen av nasjonal suverenitet (Dinan, 2014:239). Den nye unionen vekket "euroskeptisismen" hos en historisk stor befolkningsandel, noe som kom til uttrykk da Danmark avviste traktaten (Butler, 2020:117; Folketinget, 2019).

Begrepet "euroskeptisisme" beskriver individers eller grupperes negative holdninger mot EU og europeisk integrasjon, enten det gjelder enkeltsaker eller institusjonen som helhet (Sitter, 2001:23). Sitter (2001) analyserer begrepet som holdninger som:

"...expresses the idea of contingent or qualified, as well as incorporating outright and unqualified opposition to the process of European integration" (Ibid:23).

Dansk "euroskeptisisme" preges av skepsis relatert til nasjonal suverenitet og demokratisk legitimitet, og ble ytterligere utfordret av CFSP (Sørensen, 2008:15). Etter befolkningens "nei" til Maastricht-traktaten, presenterte syv folketingspartier *Det Nationale Kompromis*, for å imøtekomme "euroskeptisismen" (Folketinget, u.å.). Man hadde identifisert potensielle forklaringer på avvisningen, og den politiske avtalen unngikk sentrale elementer av EUs ønske om dypere integrasjon og introduserte blant annet forsvarsforbeholdet (Butler, 2020:121). Året etter, i 1993, ble en ny folkeavstemning avholdt, hvor den ratifiserte traktaten ble stemt "hjem" av befolkningen (Folketinget, 2022).

5.1.2 Forsvarsforbeholdet

Allerede innen Maastricht-traktaten var Danmark skeptisk til felles europeisk forsvars- og sikkerhetspolitikk (DIIS, 2019:14). I 1990 fremla regjeringen sin forhandlingsposisjon inn mot utarbeidelsen av traktaten:

"... regeringen avviser at Det Europæiske Politiske Samarbejde kommer til at omfatte et forsvarspolitisk samarbejde - herunder oprettelse af fælles militære styrker" (Ibid:14).

Det *Nationale Kompromis* hadde identifisert forsvarsforbeholdet som politisk innrømmelse og den forhenværende *opt-out* var forankret i Maastricht-traktatens artikkel 7 om Danmarks stilling (EUR-lex, 2012:299). Danmark var den eneste medlemsstaten med et forbehold mot europeisk forsvars- og sikkerhetsintegrasjon og man avsto fra deltakelse i EU-initiativ med forsvarsimplikasjoner, ofte i relasjon med CFSP (DIIS, 2019:70; Butler, 2020:118).

Hensikten med CFSP var, utover dypere politisk integrasjon, å styrke internasjonal sikkerhet, agere fredsbevarende samt fremme (europeiske) verdier som demokrati, rettssikkerhet og menneskerettigheter (European Commission, u.å.). Medlemsstatene skulle ta felles ansvar for utenriks- og sikkerhetspolitikk med sivile og militære operasjoner. Siden den første militære operasjonen i '03, har EU gjennomført mer enn 30 sivile og militære operasjoner, hvorav ni fortsatt er aktive per februar 2023 (Udenrigsministeriet, 2023). Eksempler på operasjoner er trening av ukrainske soldater, Operation Sophia og våpenembargoen i Libya (Ibid).

Det forhenværende forsvarsforbehold blokkerte for deltakelse i militære EU-operasjoner. Det var heller ikke lov hjemmel til å delta i enkeltstående operasjoner ad hoc (DIIS, 2019:49). Til tross for deltakelse både juridisk og politisk, så resulterte forbeholdet at man de facto utelukket seg fra alle beslutninger med forsvarsimplikasjoner, illustrert av hvordan den danske utenriksministeren som oftest forlot møter der det ble drøftet forsvarsrelaterte temaer (Liboreiro, 2023).

I EU-traktaten er det beskrevet hvordan en reversering av forsvarsforbeholdet var mulig: "... at any time Denmark may, in accordance with its constitutional requirements, inform the other Member States that it no longer wishes to avail itself of all or part of this Protocol" (EUR-lex, 2012:299). For at Danmark skulle avvikle forbeholdet måtte tre betingelser oppfylles: i) initiativ fra regjeringen, ii) flertall i Folketinget og iii) aksept fra befolkningen gjennom folkeavstemning (Butler, 2020:131).

5.1.3 Politisk utvikling påvirket forsvarsforbeholdet

I løpet av de første årene var det begrenset effekt av forsvarsforbeholdet, men i 1998 ble London og Paris enige om at EU skulle danne utgangspunkt for en autonom militær kapasitet (Larsen, 2007:23). Flere operasjoner ble iverksatt, og Danmark merket i større grad forbeholdets effekt. Eksempelvis måtte danske NATO-soldater i Bosnia tilbaketrekkes etter at EU overtok ansvaret (Ibid:24).

I takt med at EU har blitt en større aktør i håndteringen av sikkerhetsrelaterte trusler, har CFSPs innflytelsessfære vokst (DIIS, 2019:71). Initiativer som *Common Security and Defence Policy* (CSDP) og PESCO ble introdusert etter Maastricht-traktaten og resulterte i en indirekte utvidelse av forsvarsforbeholdets berøringsflate (Ibid:73). EUs strategiske fokus på utenriks- og sikkerhetspolitikk medførte at Danmark gradvis mistet mer innflytelse etterhvert som nye initiativer ble iverksatt (Butler, 2020:118). DIIS (2019) hevdet også at den europeiske "forsvarsisolasjonismen" skapte utfordringer:

"...Danmarks indflydelse og renommé er blevet svækket af forbeholdet. Danmarks position forekommer for nogle usammenhengende, og forbeholdet bliver opfattet som om, Danmark har fravalgt EU-samarbejdet til fordel for andre former og fora for internationalt engagement" (Ibid:73).

Videre argumenterer DIIS (2019) for at tendensen også forekom utenfor forbeholdets rekkevidde. Andre medlemsstater hadde en oppfatning av at Danmark avsto fra all forsvarssamarbeid, eksempelvis cybersikkerhet (Ibid:73). DIIS (2019) konkluderte at konsekvensene av forbeholdet hadde vokst de seneste ti årene på grunn av EUs økte fokus på forsvarssamarbeid, samt at Danmarks innflytelsessfære og handlingsrom ville minske ytterligere hvis Danmark ikke avvirket forbeholdet (Ibid:75).

5.2 Diskursanalyse av partienes argumenter

5.2.1 Socialdemokratiet

Statsminister Mette Frederiksen presenterte 6. mars 2022 avtalen "*nationalt kompromis om dansk sikkerhetspolitikk*". Avtalen var støttet av et bredt flertall i Folketinget og dens formål var å styrke forsvaret, hvorfor det skulle avholdes folkeavstemning om forsvarsforbeholdet (Regeringen, 2022). Statsministeren innledet presentasjonen av avtalen med følgende:

"I løbet af de seneste ti dage har verden forandret sig. Putins meningsløse og brutale angreb på Ukraine har varslet en ny tid i Europa. En ny virkelighed" (Ibid).

Videre understreket hun hvordan Ukrainas kamp er hele Europas kamp, og at det derfor var nødvendig å endre tilgangen til sikkerhets- og forsvarspolitik: Danmark "*... hører hjemme i hjertet av vestlig sikkerhetspolitikk*" og bør bidra som et fullverdig EU-medlem for å skape et sterkere europeisk forsvarssamarbeid etter krigen i Ukraina (Ibid).

Friis og Wismann (2022) spurte kritisk inn til Socialdemokratiets tidligere neglisjering av forbeholdet; før Russlands invasjon uttalte Frederiksen at hun aldri har opplevd forsvarsforbeholdet som en begrensning og at ingen europeiske samarbeidspartnere stilte spørsmålstejn grunnet Danmarks ualminnelig sterke engasjement i EU (Friis & Wismann, 2022). Men statsministeren hevdet i intervjuet at det finnes en ny verden etter den russiske invasjonen noe som endret premissen:

"... I en sådan situation og med et aggressivt Rusland mener jeg, at vi andre er nød til at stå tættre sammen. Det gælder i NATO, og det gælder i EU" (Ibid).

Etter statsministerens besøk i Ukraina i april 2022, gjentok hun i "Politiken" at en avvikling av forsvarsforbeholdet var nødvendig (Klarskov & Larsen, 2022). Frederiksens sterkeste "ja"-argument oppsummeres kort med "*24. februar*" (datoen for invasjonen), og hun utdypet med hvordan verden stadig ble mer usikker (Ibid). Hun trakk frem urolighetene på Balkan og frykten for ytterligere destabilisering som eksempel. Da hun ble forelagt muligheten for militært EU-engasjement i Ukraina svarte hun:

"Jeg går nødig ind i hypotetiske spørgsmål, men man kan selvfølgelig ikke undgå at få den tanke, at der på et tidspunkt vil være behov for international engagement i Ukraine. Det kunne være FN, NATO eller EU, men uanset hvad ville jeg synes, at Danmark skulle deltage" (Ibid).

Frederiksen skrev i Altinget at udviklingen handlet om at Danmark måtte ta større ansvar for både egen og europeisk sikkerhet (Altinget, 2022). Igjen hevdet hun at russisk aggressivitet kaller på europeisk samarbeid, og at krigen i Ukraina medfører et nytt og mer urolig verdensbilde (Ibid). Hun viste til hvordan Bundeskanzler Scholz har gjort opp med en 70 år lang tysk sikkerhetspolitikk, og at det var på tide at Danmark fulgte etter. Et annet argument var at NATO fortsatt ville være "hjørnesteinen" i dansk sikkerhetspolitikk, men at staten trengte lovhjælp til å delta i militære EU-operasjoner om man ønsket (Ibid).

Hovedargumentene var gjennomgående i hele perioden, og i en partilederdebat 11. mai gjentok hun viktigheten av "å stå sammen med sine allierte" da Putins aggressivitet svekket Europas stabilitet (Mengel, 2022). Videre hevdet hun hvordan deltakelse i CSDP ville styrke det danske cyberforsvaret:

"... hvis vi udelukkende kigger på Danmark og ikke Europa, så vil en afskaffelse af forsvarsforbeholdet være rigtig godt for at forstærke vores cybersikkerhed" (Ibid).

Under avslutningsdebatten gjentas mange av argumentene. Frederiksen mente at sammenhold i politiske fellesskap var det beste svaret på Russlands aggressivitet, og med en utvikling av forsvarsforbeholdet ville Danmark utvise villighet til integrasjon (DR, 2022:6:25-6:46). Videre hevdet statsministeren at CFSP er mer enn kun militære operasjoner, og at Danmark blant annet ville være bedre rustet mot cyberangrep (Ibid:34:22-34:45).

Betydningen av NATO var et gjennomgående tema i debatten, og Frederiksen forsikret velgerne om at forsvarsalliansen fortsatt ville være landets sikkerhetsgaranti, hvor EU-operasjoner ville bedømmes individuelt på bakgrunn av interesse og kompetanse (Ibid:1:14:42-1:15:31). I hennes avsluttende bemerkning, forutså Frederiksen igjen et mer usikkert verdensbilde, og ønsket å styrke både NATO og EU: "Vi skal forebygge de konflikter, som vi kan se ude i horisonten" (Politiken, 2022).

5.2.2 Venstre

Under presentasjonen av "nationalt kompromis om dansk sikkerhetspolitikk" fikk også partileder for Venstre, Jakob Ellemann-Jensen ordet. Han uttrykte glede for folkeavstemningen og forklarte avtalen som Danmarks respons på krigen i Ukraina:

"... vi sender et klart signal til Putin om, at vi i den frie Verden står sammen, og vi er klar til at kæmpe for vores frihed og for fred" (Regeringen, 2022).

Under partilederdebat 11. mai svarte han konsekvent "ja" til spørsmålet om utviklingen ville gjøre Danmark et mer sikkert land (Mengel, 2022). Samtidig forklarte han at ønsket om utviklingen ikke kun skulle sees i lys av Russlands invasjon, men også

"mye annet" og at Danmark "... er det eneste land, der står uden for det her EU forsvarssamarbejde, og det er en fejl, som vi nu skal rette op på" (Ibid).

Ellemann-Jensen hevdet at Venstre lenge hadde ønsket at Danmark skulle delta i EUs forsvarssamarbeid, og beskrev forbeholdet som unnvikende og mente det var uansvarlig å sette landet utenfor innflytelse (Altinget, 2022). Han tok utgangspunkt i sine egne erfaringer som NATO-soldat i Bosnia og ønsket at Danmark skulle delta i fredsbevarende operasjoner. Ved å ivareta sikkerhets- og utenrikspolitiske interesser i samarbeid med EU vil sikkerheten innenriks også styrkes, skrev han i Altinget (Ibid).

I innlegget understreket Ellemann-Jensen at dansk deltakelse i EU-operasjoner utelukkende ville skje ved et flertall i Folketinget, og hevdet at det ville gi landet større innflytelse og selvbestemmelse til å ivareta egne interesser:

"Så vores selvbestemmelse er intakt, hvis vi går med i forsvarssamarbejdet i EU. Faktisk stiger vores indflydelse, da vi rent faktisk vil kunne blokere for militære operationer, da alle lande i EU's forsvarssamarbejde har vetoret" (Ibid).

Argumentet om selvbestemmelse og nødvendigheten av flertall i Folketinget, gjentok Ellemann-Jensen i avslutningsdebatten 31. mai: "Hver eneste gang, vi sender soldater ud, vil det være fordi et valgt flertal har besluttet det" (Politiken, 2022). Videre hevdet han at med deltakelse i PESCO ville Danmark kunne ivareta egne interesser samtidig som han støttet opp om argumentet om forbedret cybersikkerhet ved avvikling av forbeholdet (DR, 2022:43:18-43:51). Videre bidro han til debatten rundt NATOs rolle, hvor han mente at Danmark hadde en del av ansvaret for å sikre Europas ytre grenser:

"NATO er garanten for vores sikkerhed, men de ber og har længe bedt om, at EU tager større ansvar for vores nærområder... vi er nødt til at sige til NATO at vi er klar til at tage mere ansvar selv" (Ibid:1:03:37-1:04:10).

Under avslutningsdebatten trakk Ellemann-Jensen igjen på egen erfaring som soldat, og fortalte hvordan han var utstasjonert i Bosnia på 90-tallet: "Det gjorde stort indtryk på mig og vi skal igen tage ansvar" (Ibid:1:03:37-1:04:10).

5.2.3 Liberal Alliance

Liberal Alliance er selvutnevnte EU-kritikere og spesielt skeptiske til EUs byråkratisering og det de kaller "detaljregulering" av medlemslandenes borgere (Liberal Alliance, u.å.).

"Selv for en EU-skeptiker som mig, opvejer fordelene ved en afskaffelse af forbeholdet ulemperne" (Altinget, 2022). Slik åpnet partileder Alex Vanopslagh sitt innlegg i Altinget, og argumenterte videre for hvorfor danske burde stemme for å avvikle forsvarsforbeholdet. Han poengterte at et "ja" til avvikling, hverken ville medføre at danske soldater skulle inngå i en "EU-hær" eller at dansk forsvars- og sikkerhetspolitikk ble diktert av Scholz, Macron eller EU-kommisjonen (Ibid).

Vanopslagh forklarte videre hvordan LA (som V) lenge har ønsket at forsvarsforbeholdet skulle fjernes på grunn av manglende selvbestemmelse:

"Det er sådan med alle EU's fælles militære missioner, at det er op til de enkelte lande selv at beslutte, om man vil deltage. Danmark har et forsvarsforbehold, så vi kan ikke deltage - selv hvis vi ønsker det" (Ibid).

Han utdypet og hevdet at det var "... dumt at have afskåret sig..." fra å kunne delta i EU-operasjoner som kampen mot piratvirksomhet ved Somalias kyst (Ibid). Men også for LA og Vanopslagh var Putin og Russlands aggressivitet et sentralt argument i debatten. Partilederen avsluttet sitt innlegg med å hevde at det (på daværende tidspunkt) ikke var utenkelig at at EU ville iverksette militære operasjoner for å supplere NATO i Baltikum og Øst-Europa - og at LA ikke ønsket at Danmark, som eneste EU-medlemsstat, skulle stå utenfor samarbeidet (Ibid).

I en artikkel i Berlingske 30. mai vendte Vanopslagh tilbake til sin posisjon som EU-skeptiker. Men partilederens bekymring for "EUs overdrevne regulering" av blant annet kjønnskvoltering, skygget ikke for ønsket om at Danmark skulle bli en del av EUs forsvarssamarbeid: "Jeg vil sige det sådan: Er du EU-skeptiker, så stem ja" (Reinwald & Domino, 2022). Til spørsmålet om "... Danmarks sikkerhet ville bli svekket såfremt resultatet av folkeavstemningen ble 'nei'", svarte han at de andre europeiske landene ville fortsette å ivareta Europas sikkerhet, men at det var viktig at Danmark fikk mulighet til å delta i de EU-misjonene som Folketinget ønsker (Ibid).

Vanopslagh deltok også i DRs avslutningdebatt, men grunnet LAs status som mindre opposisjonsparti, var det begrenset med taletid til partilederen. Da han kom til ordet ble den gjeldende partilinen fulgt, og Vanopslagh gjentok argumentet om at forbeholdet skulle avvikles så Folketinget kunne vurdere deltakelse i EU-operasjoner ut fra interesse og kompetanse (DR, 2022:1:00:52-1:01:11). Videre benyttet han begrepet "snylternasjon" om Danmarks enestående forbehold:

"De andre lande fortsætter med deres missioner uanset hvad Danmark gør efter i morgen (valgdato) ... men spørsmålet er om vi ønsker at fortsætte med at være en nation som snylter på alle de andre medlemslande, eller om vi ønsker at bidrage?" (Ibid:16:53-17:13).

Også Vanopslagh anså NATO som Danmarks øverste og viktigste forsvarsallianse, men at EU måtte ta større ansvar for egen sikkerhet, og mente at Danmark burde bidra på lik linje som andre EU-medlemsland (Ibid:17:33-17:56).

5.2.4 Alternativet

Alternativet er et forholdsvis nytt og lite parti, og fikk nest færrest stemmer av partiene som ble valgt inn i Folketinget høsten 2022 (Folketinget, 2022). Til tross for deres relativt begrensede representativitet i dansk politikk, er partiet likevel inkludert grunnet deres posisjon som det et av de mer venstreorienterte "ja"-partiene, og funksjon som motpol til LA.²

Utover partileder Rosenkilde, var også partiets kandidat til EU-parlamentet, Kristoffersen aktiv i debatten om forsvarsforbeholdet. I deres innlegg i Altinget, hevdet de at et forsterket europeisk samarbeid er veien mot fred (Altinget, 2022). Også Å argumenterte for at verdensbildet forandret seg etter den russiske invasjonen av Ukraina, og uttrykte

² Se bilag 1

bekymring for systematiske problemer som eksempelvis krig, klimakatastrofer og flyktningestrømmer:

"Det er på høje tid, at verden får lagt planer for varig og stabil fred. ... EU har styrken til at gå ind i planlægningen af en varig fred" (Ibid).

Derfor mente Å at det var på tide at Danmark "trådte i karakter" og engasjerte seg i kampen for varig fred (Ibid). Det skulle skje gjennom dansk innflytelse i EU, hvor partiet ønsket å advokere for felles nedrustning og koordinert utenriks- og sikkerhetspolitikk i den europeiske sfæren (Ibid). Rosenkilde og Kristoffersen var felles om å mene at Danmark ikke lenger kunne stå alene med et forbehold mot europeisk sikkerhets- og forsvarsintegrasjon:

"Danmark bør kunne deltage fuldt og helt i at skabe en "Kan vi så få fred-strategi" fra europæisk perspektiv. Vi er et af de rigeste lande i verden og dermed følger et ansvar" (Ibid).

Parlament-kandidaten Kristoffersen uttalte i et intervju at han ønsket et "ja", slik at Danmark ville få mulighet til å sette sitt avtrykk på EUs sikkerhetspolitiske strategi (DEO, 2022). Hans begrunnelse var at EU har mulighet til å koordinere forsvars- og sikkerhetspolitikk med energi-, handels-, forsynings- og klimapolitikk, noe som skiller seg fra situasjonen i NATO (Ibid).

Rosenkildes eksponering i avslutningsdebatten hos DR 31. mai var begrenset, men hun lyktes å presentere flere sentrale argumenter. *"EU er hvad det er uanset resultatet, men spørsmålet er om vi får mere indflydelse eller ikke"* ble brukt for å understøtte ideen om forsvarsforbeholdets påvirkning på dansk innflytelse (DR, 2022:54:37). Også hun understreket at EU-operasjoner måtte til avstemning i Folketinget, men at for Å var avviklingen av forbeholdet et ønske om å oppnå større innflytelse, slik man kan bruke sin stemme til å kjempe for nedrustning og langsiktig fred (Ibid:54:25-54:51):

"Grunden til at jeg stemmer ja, er at jeg ønsker et EU hvor Danmark er med kontra ikke at være med" (Ibid:54:12-54:21).

5.3 Kategorisering av argumenter

5.3.1 Situasjonen i Ukraina og et nytt verdensbilde

Folkeavstemningen om avvikling av forsvarsforbeholdet var forankret i avtalen *"nationalt kompromis om dansk sikkerhedspolitik"*, og ble presentert ti dager etter den russiske invasjonen i Ukraina (Regeringen, 2022). Derfor preget situasjonen mange av ideene og argumentene i diskursen, også selv om avstemningen fikk kritikk for å utnytte en tragisk situasjon til å gjennomføre utenrikspolitikk (Dahlggaard, 2022).

Ved presentasjonen av avtalen var krigen i Ukraina en sentral del av flere argumenter. Frederiksen hevdet at Putins aggressivitet varslet en "ny tid og en ny virkelighet" og Ukrainas kamp var hele Europas kamp, noe som medførte at Danmark var tvunget til å revurdere sin sikkerhets- og forsvarspolitik (Regeringen, 2022). Venstres partileder

Ellemann-Jensen støttet dette, og mente at avtalen (og dermed folkeavstemningen) sendte et signal om at Danmark ønsket å samarbeide med EU i kampen for frihet og fred (Ibid).

Statsministeren gjentok argumentet ved flere anledninger, og mente at i en situasjon med et aggressivt Russland var Danmark nødt til å samarbeide med EU (og NATO) og at den russiske invasjonen endret premissen for viktigheten av å avvikle forsvarsforbeholdet (Friis & Wismann, 2022; Klarskov & Larsen, 2022). Ytterligere brukte hun "24. februar" (den russiske invasjonen) som hennes sterkeste "ja"-argument (Klarskov & Larsen, 2022).

Også LA argumenterte for at den russiske aggressiviteten påvirket betydningen av forsvarsforbeholdet. Vanopslagh poengterte sannsynligheten for at EU ville iverksette militære operasjoner og ønsket ikke at Danmark, som eneste medlemsstat, skulle stå utenfor disse (Altinget, 2022). Dette argumentet ble også benyttet av Frederiksen som mente at Danmark ikke kunne stå alene utenfor et potensielt militært engasjement i EU-regi (Klarskov & Larsen, 2022).

I sitt innlegg i Altinget gjentok Frederiksen viktigheten av europeisk samarbeid som motpol til den russiske aggressiviteten, og svar til det hun karakteriserte som et "nytt og urolig verdensbilde" (Altinget, 2022). I avslutningsdebatten trakk hun frem sammenhold i politiske fellesskap som det viktigste svaret til Putin og at en avvikling var den tydeligste responsen til invasjonen av Ukraina (DR, 2022:6:25-6:51).

5.3.2 Ansvar for egen sikkerhet

Funnene i analysen viser en konsensus blant partiene om at krigen i Ukraina truet både den globale og regionale ordenen. Flere vinklet derfor argumentene mot at det var nødvendig at Danmark tok større ansvar for å ivareta sikkerheten. Statsminister Frederiksen hevdet at urolighetene på Balkan utgjorde et faremoment for ytterligere destabilisering på det europeiske kontinentet (Klarskov & Larsen, 2022). I sitt innlegg i Altinget skrev hun at Danmark måtte delta i det europeiske forsvarssamarbeidet for å ivareta egen og europeisk sikkerhet (Altinget, 2022).

Videre mente Frederiksen at deltakelse i CSDP ville bidra til forbedret cybersikkerhet, noe som ville styrke innenriks sikkerhet (Mengel, 2022). Også Ellemann-Jensen tilsluttet seg argumentet om en styrket cybersikkerhet ved avvikling av forsvarsforbeholdet (DR, 2022:43:18-43-51). Han la flere ganger til grunn at dansk sikkerhet best ivaretas gjennom samarbeid med EU, eksemplifisert med at deltakelse i EU-operasjon mot piratvirksomhet var svært fordelaktig med tanke på Danmarks status som skipsfartsnasjon (Altinget, 2022).

Diskursen rundt "nei"-partiene var preget av ideen om at Danmark allerede var beskyttet av NATO (DR, 2022:1:03:11-1:03:33). Ellemann-Jensen motargumenterte med at NATO fortsatt ville utgjøre grunnlaget for dansk sikkerhetspolitikk, men at NATO ønsket at EU tok mer ansvar for sine nærområder og at Danmark skulle imøtekomme ønsket (Ibid:1:03:37-1:04:08).

Vanopslagh mente også at NATO skulle forbli Danmarks viktigste forsvarsallianse, men Danmark var pliktet til å påta seg større ansvar enn det som var tilfellet

(Ibid:17:33-17:51). Videre knyttet han begrepet "snylternasjon" til Danmarks manglende engasjement i EUs forsvarssamarbeide, og mente at folkeavstemningen i stor grad var et spørsmål om Danmark ville fortsette å "snylte" på de andre medlemsstatenes engasjement (Ibid:16:53-17:13)

Frederiksen presenterte et lignende argument da hun mente at Danmark skulle delta i forsvarssamarbeidet og "... forebygge de konflikter, som vi kan se ude i horisonten" (Politiken, 2022).

5.3.3 Selvbestemmelse

Skeptikerne til avvikling av forsvarsforbeholdet var bekymret for at Danmark ville ettergi for politisk press, og dermed bli tvunget med i alle militære EU-operasjoner, noe som de mente ville gå utover dansk NATO-engasjement (Ibid:1:13:59-1:14:35). Det ble av Frederiksen besvart med at alle potensielle EU-operasjoner skal til avstemning i Folketinget og vil bli vurdert ut fra nasjonale interesser og kompetanser (Ibid:1:14:42-1:15:03).

Ellemann-Jensen hevdet at deltakelse i europeisk forsvarssamarbeid ville gi Danmark større selvbestemmelse, da det forhenværende forsvarsforbeholdet gjorde det umulig å delta i EU-operasjoner uansett hvor sterkt Folketinget ønsket det (Altinget, 2022). Videre poengterte han at hver gang danske soldater ville bli utsendt, så ville det være på bakgrunn av et flertall i Folketinget (Politiken, 2022).

Vanopslagh mente også at en avvikling av forbeholdet ville medføre økt selvbestemmelse. Som selvutnevnt "EU-skeptiker" hevdet han at det var logisk å fjerne forbeholdet da det ville gi Danmark mulighet til å delta i operasjoner, noe som ville gi staten et større utenrikspolitisk handlingsrom (Altinget, 2022). Han trakk frem EU-operasjonen langs Somalias kyst som en operasjon hvor Danmark kunne ha nasjonale interesser i å delta (Ibid).

5.3.4 Innflytelse i EU

Et annet sentralt argument som preget "ja"-diskursen i debatten opp til folkeavstemningen var dansk innflytelse i EU. Spesielt Alternativet var opptatt av dansk innflytelse og argumenterte for at veien til varig fred på kontinentet skulle komme via EU (DEO, 2022). De hevdet at EU kunne koordinere forsvars- og sikkerhetspolitikk med energi-, handels-, forsynings- og klimapolitikk (Ibid). For at dette skulle lykkes var det viktig at Danmark avviklet forbeholdet for å tilegne seg innflytelse for å kunne drive EU i den retning (Ibid).

Det var Alternativets holdning at Danmark burde ha muligheten, og viljen, til å engasjere seg i "veien mot fred" (Altinget, 2022). Partileder Rosenkilde gjentok argumentet da hun mente at innflytelsen som ville komme med et "ja", skulle brukes på å påvirke den politiske utviklingen i EU (DR, 2022:54:25-54:51). I avslutningdebatten fortalte hun at hun ville stemme "ja" fordi hun foretrakk et EU med dansk innflytelse kontra et EU uten dansk innflytelse (Ibid:54:12-54:25).

Frederiksen benyttet også argumentet om dansk innflytelse i EU da hun hevdet at militære EU-operasjoner kun utgjorde en mindre del av forsvarsforbeholdet (Ibid:34:22-34:41). Hun uttrykte derfor et ønske om dansk innflytelse i de andre

aspektene av CFSP, som eksempelvis cybersikkerhet og koordinert innkjøp av militært materiale (Ibid:34:22-34:41).

Venstres Ellemann-Jensen var kritisk til den manglende innflytelsen som forbeholdet medførte. Han beskrev det som en unnvikende og uansvarlig "feil" at Danmark, som de eneste, hadde satt seg selv utenfor innflytelse (Altinget, 2022). Han brukte veto retten som eksempel på innflytelsen Danmark ville tilegne seg hvis forbeholdet ble fjernet (Ibid).

6 Diskusjon

6.1 Responsive og verdibaserte argumenter

Med utgangspunkt i den teoretiske tilnærmingen, diskursiv institusjonalisme ble argumentene inndelt i responsive og verdibaserte argumenter, basert på skillet mellom kognitive og normative ideer (Schmidt, 2008:304).

Krigen i Ukraina forespeilet en konkret politisk utfordring, og krevde respons fra statsledere over hele verden. Derfor legges det til grunn at argumentene i kategorien "situasjonen i Ukraina og et nytt verdensbilde"³, fungerer som svar på "det som oppstår og det som skal gjøres" og er responsive argumenter ifølge beskrivelsen av kognitive ideer (Schmidt, 2008:306-307). Eksempelvis hevdet Frederiksen (S) at invasjonen endret premissene for dansk sikkerhetspolitikk og varslet "*en ny tid og en ny virkelighet*" (Friis & Wismann, 2022; Regeringen, 2022). I tillegg brukte hun "24. februar" som hennes sterkeste "ja"-argument (Klarskov & Larsen, 2022).

Likedan fungerer "ansvar for egen sikkerhet"⁴ som responsiv argument. Det omhandler intern sikkerhet, og engasjement i europeisk forsvarssamarbeid fungerer som svar på en konkret problemstilling. Frederiksen (S) trakk frem uroligheter på Balkan som hun mente måtte håndteres i EU-regi, og argumenterte for at et større engasjement i EU-operasjoner også ville styrke den nasjonale sikkerheten (Klarskov & Larsen, 2022; Politiken, 2022). Det samsvarer med Ellemann-Jensens argument om at NATO krevde at EU tok større ansvar for sine nærområder (DR, 2022:1:03:37-1:04:08). Vanopslagh fremstillet Danmark som en "snylternasjon" og mente at de andre medlemslandene tok ansvar for sikkerheten (Ibid:16:53-17:13).

Kategoriene "selvbestemmelse"⁵ og "innflytelse i EU"⁶ utgjør de verdibaserte argumentene, oversatt fra Schmidts beskrivelse av normative ideer (Schmidt, 2008:304). I lys av problemstillingen representerer argumentene ønsket om dypere europeisk (forsvars)integrasjon. De tar utgangspunkt i tradisjonelle verdier, da de søker å gjøre opp med "euroskepsismen" som preget dansk utenriks- og sikkerhetspolitikk på 90-tallet (Butler, 2020:121). Forsvarsforbeholdet var en politisk innrømmelse for å imøtekomme befolkningens "euroskeptisisme" i form av frykten for å måtte avgi suverenitet og en overstatlig EU-hær (DIIS, 2019:21).

Analysen presenterer flere argumenter for hvordan avvikling av forsvarsforbeholdet ville gi Danmark større selvbestemmelse og suverenitet. Vanopslagh (LA) hevdet at forbeholdet innskrenket det utenrikspolitiske handlingsrommet da man ikke hadde lovhjemmel til å delta i EU-operasjoner, uaktet hvor sterkt man ønsket det (Altinget, 2022). Alternativet var en annen aktør som appellerte sterkt til "å gjøre det riktige". De argumenterte gjentatte ganger at Danmark skulle sikre seg innflytelse i EU, for å kunne påvirke unionen i en mer fredsbevarende og bærekraftig retning (Altinget, 2022; DEO, 2022).

³ se avsnitt 5.3.1

⁴ se avsnitt 5.3.2

⁵ se avsnitt 5.3.3

⁶ se avsnitt 5.3.4

6.2 Funn i analysen

Totalt ble det gjort 38 funn av argumentasjon i empirien, hvorav 20 var responsive og 18 verdibaserte. S er sterkest representert med 13 bidrag, V med 12, LA med syv og Å med seks (tabell 1). I perioden var partilederen for S, Frederiksen statsminister, mens Vs Ellemann-Jensen var opposisjonsleder. Det legges til grunn at de to førstnevntes store eksponering skyldes deres rolle i dansk politikk. LA og Å er partier med lavere oppslutning og mindre taletid, noe som kan utfordre balansen i det empiriske grunnlaget.

Socialdemokratiets "ja"-diskurs preges i særdeleshet av konflikten i Ukraina og "det nye verdensbildet". Empirien viser syv funn, hvor Frederiksen begrunnet behovet for å avvikle forsvarsforbeholdet med argumenter tilknyttet situasjonen i Ukraina (tabell 1). Bemerkesverdig er det at de tre andre partiene kun brukte argumentet én gang hver. Venstre la i større grad vekt på spørsmålet om ansvar for egen sikkerhet, og preget derfor også "ja"-diskursen med responsive argumenter. Totalt er det gjort 20 funn av responsive argumenter, hvor S og V står for 16 av dem (tabell 1).

Motsatt fokuserer de to mindre partiene mer på verdibaserte argumenter, hvor ni av deres 13 argumenter fra analysen faller inn under kategorien (tabell 1). LA er mest opptatt av spørsmålet om selvbestemmelse, og spesielt ønsket de at Folketinget får mulighet til å vurdere deltakelse i EU-operasjoner basert på interesse og kompetanse (Altinget, 2022). Å vektla viktigheten av dansk innflytelse i EU, for å kunne påvirke den strategiske utviklingen av utenriks- og sikkerhetspolitikk (Altinget, 2022).

6.3 Drøftelse av forklaringskraft

Funnene som ble gjort i empirien konvergerer i stor grad med argumentene som den tidligere forskningen presenterte. De responsive argumentene understøttes av Johansens påstand om at Russlands invasjon var en "*game changer*' ... som har forverret EUs sikkerhetsmiljø" (Johansen og Kongpetsak, 2022). Videre samsvarer de verdibaserte argumentene om selvbestemmelse og innflytelse med Butlers (2020) og DIIS' (2019) kritikk av forbeholdets negative påvirkning på den danske innflytelsessfæren (Butler, 2020:131; DIIS, 2019:39).

Derfor hevder diskusjonen at både de responsive og verdibaserte argumentene har forklaringskraft med utgangspunkt i tidligere forskning. Videre vil det diskuteres hvordan argumentene forklarer befolkningens "ja" i folkeavstemningen.

Funnene fra empirien viser en marginal overvekt av responsive argumenter (20 ut av totalt 38), hvor S i særdeleshet benyttet seg av kognitive ideer (tabell 1). Med sin posisjon i et-partis regjeringen blir partiets argumenter bedre representert, sammenlignet med LA og Å, grunnet frekvensen og eksponeringen. Det kan derfor hevdes at S har større mulighet til å prege innholdet i "ja"-diskursen, og dermed påvirkningen av opinionen. I overensstemmelse med konstruktivistisk teori om at diskurser konstrueres i samspill med andre (Phillips & Schrøder, 2004:27), benyttet også opposisjonsleder V en stor andel responsive argumenter.

Gjennom Schmidts DI kan vi forklare hvordan legitimeringen av ideer påvirker befolkningens respons (Schmidt, 2008:317). I denne konteksten utgjør responsive argumenter 16 av totalt 20 argumenter hos de to største partiene (S og V), hvilket gir vesentlig forklaringskraft til argumentet om at avviklingen var en konsekvens av krigen i Ukraina (tabell 1). Det kan forklares ut fra Ukraina-krigens aktualitet, men fremstår også som en mer pragmatisk og realpolitisk tilgang til europeisk integrasjon, en tendens som er beskrevet av Gaarden (2017:6).

De mindre partiene (LA og Å) påvirker "ja"-diskursen, og dermed opinionen med sine verdibaserte argumenter, hvor ni av deres totalt 13 argumenter er i denne kategorien (tabell 1). Også V har seks verdibaserte argumenter av totalt 12 (tabell 1). Det er redegjort for hvordan de verdibaserte argumentene søker å gjøre opp med "euroskeptismen" mot forsvarsintegrasjon og hvordan de tar utgangspunkt i samme ideer som den tidligere forskningen presenterte.⁷ Deres gjentatte argumenter om positive følger av økt selvbestemmelse og innflytelse, besvarer de suverenitets- og demokrati-relaterte spørsmålene som påvirket avstemningen om Maastricht-traktaten i 1992 (Butler, 2020:121).

Det kan diskuteres om den verdibaserte tilnærmingen til en avvikling av forsvarsforbeholdet som LA og Å utviste, var et resultat av deres begrensede eksponering. Partienes argumentasjon bør derfor delvis tolkes i lys av mindre taletid, hvorfor diskusjonen argumenterer for at deres argumenter i noen grad preges av partiideologi. Det svekker ikke essensen av de verdibaserte argumentene, men kan være et resultat av differensiert eksponering i mediebildet.

Tabell 1: Oversikt over partienes frekvens av argumenter, basert på avsnitt 5.2.1-5.2.4.

Blå skrift markerer "responsive argumenter" og rød skrift "verdibaserte argumenter".

	S	V	LA	Å	SUM
Situasjonen i Ukraina/nytt verdensbilde	IIII II	I	I	I	10
Ansvar for egen sikkerhet	III	IIII	II	0	10
Selvbestemmelse	II	III	IIII	I	10
Innflytelse	I	III	0	IIII	8

⁷ Se avsnitt 6.1

7 Konklusjon

Oppgaven undersøker hvordan "ja"-partiene overbeviste Danmarks befolkning til å stemme for en avvikling av forsvarsforbeholdet. Derfor er det tatt utgangspunkt i perioden 6. mars 2022 til 31. mai 2022 og analysert "ja"-diskursens ideer og argumenter, i et forsøk på å forklare befolkningens respons i folkeavstemningen. Med bruk av Schmidts diskursive institusjonalisme har oppgaven demonstrert hvordan aktørene med responsive (kognitive) og verdibaserte (normative) argumenter påvirket diskursen.

Funnene i analysen tilsier at Socialdemokratiets konsekvente bruk av responsive argumenter var et uttrykk for at partiet fant det *nødvendig* å avvikle forsvarsforbeholdet for å håndtere Ukraina-krigen og dens følger. Venstre anså det som *nødvendig* å ta større ansvar for egen sikkerhet i etterkant av invasjonen. De verdibaserte argumentene ble best representert av Alternativet som *ønsket* større innflytelse i EU og Liberal Alliance som *ønsket* økt selvbestemmelse og utenrikspolitisk handlingsrom. De verdibaserte argumentene konvergerer med tidligere forsknings beskrivelse av forsvarsforbeholdets konsekvenser.

Partiene som er utvalgt hadde ulike forutsetninger til å påvirke "ja"-diskursen og diskusjonen tar derfor hensyn til differensiert eksponering og diskrepansen mellom real- og idealpolitisk tilnærming.⁸ Konklusjon finner det derfor utfordrende å entydig besvare problemstillingen:

"Var det danske 'ja' til å avvikle forsvarsforbeholdet et resultat av Russlands invasjon av Ukraina, eller et reelt ønske om dypere europeisk forsvarsintegrasjon?"

Konklusjonen legger til grunn at krigen i Ukraina var høyaktuell i perioden og derfor "naturligvis" påvirker diskursen. Socialdemokratiets og Venstres posisjon i dansk politikk medfører større eksponering, noe som, kombinert med krigens aktualitet, gir deres argumenter vesentlig forklaringskraft. Oppgaven argumenterer derfor for at avviklingen av forsvarsforbeholdet i stor grad er et resultat av den russiske invasjonen.

Likevel er det reelle ønsket om dypere europeisk integrasjon tilstede. Det forekommer betydelige funn som viser et sterkt ønske om økt innflytelse og selvbestemmelse. I samspill med den tidligere forskningen kan disse argumentene også forklare avviklingen av forbeholdet. Konklusjonen hevder derfor at de responsive og verdibaserte argumentene i samvariasjon kan forklare avviklingen, men ønsket om europeisk forsvarsintegrasjon i større grad fungerer som bakenforliggende årsak, og Ukraina-krigen var den utløsende årsaken til at Danmark avvirket forsvarsforbeholdet.

Oppgaven har redegjort for hvordan de ulike partiene har begrunnet deres ønske om å avvikle forsvarsforbeholdet.⁹ Funnene i analysen samt diskusjonen av funnene har vært essensielle for å forklare befolkningens respons i folkeavstemningen.

⁸ Se avsnitt 6.3

⁹ Se avsnitt 5.2 og 6.2

Formålet med oppgaven er å bidra med kvalifisert teoriutviklende litteratur om den danske tilnærmingen til europeisk integrasjon. I en større studie vil det være hensiktsmessig å inkludere "nei"-partiene for undersøke den danske motvilligheten. Videre vil det være interessant å undersøke hvilke endringer i diskursen rundt henholdsvis folkeavstemningen om rettsforbeholdet i 2015 og folkeavstemningen om forsvarsforbeholdet i 2022, som kan forklare befolkningens ulike respons.

Referanser

Altinget. (2022). Alternativet: Forstærket europæisk fællesskab kan være nøglen til fred. *altinget.dk*:

<https://www.altinget.dk/forsvar/artikel/alternativet-forstaerket-europaeisk-faellesskab-k-an-vaere-noeglen-til-fred> hentet d. 19.04.23

Altinget. (2022). Ellemann: Putins invasion viser behovet for at afskaffe forsvarsforbeholdet. *altinget.dk*:

<https://www.altinget.dk/christiansborg/artikel/jakob-ellemann-jensen-tiden-er-til-samm-enhold-ikke-forbehold> hentet d. 18.04.23

Altinget. (2022). Frederiksen: Danmark skal tage større ansvar for egen sikkerhed. *altinget.dk*:

<https://www.altinget.dk/forsvar/artikel/mette-frederiksen-danmark-skal-tage-stoerre-an-svar-for-egen-sikkerhed> hentet d. 17.04.23

Altinget. (2022). Vanopslagh: Selv for en EU-skeptiker som mig opvejer fordelene ved at afskaffe forsvarsforbeholdet ulemperne. *altinget.dk*:

<https://www.altinget.dk/forsvar/artikel/alex-vanopslagh-selv-for-en-eu-skeptiker-som-mig-opvejer-fordelene-ved-at-afskaffe-forsvarsforbeholdet-ulemperne> hentet d. 18.04.23

Barnett, M. (2011). Social Constructivism. I. S. Smith, J. Baylis, & P. Owens: *The Globalization of World Politics*. S:163. Oxford: Oxford University Press.

Burr, V. (1995). An Introduction to Social Constructivism. S:6. London: Routledge.

Butler, G. (2020). The European Defence Union and Denmark's Defence Opt-out: A Legal Appraisal. *European Foreign Affairs Review*, 25:1. S:117,118,121,131,149.

Clio. (2021). Det nye politiske landskab. *clio.me*:

<https://portals.clio.me/dk/samfundsfag/emner/politik/det-politiske-landskab/det-nye-politiske-landskab/> hentet d. 21.04.23

Dahler-Larsen, P. (2007). Kvalitativ metode: status og problemer. *Politica*, 39:3. S:317, 322.

Dahlgaard, F. (2022). Det er misbrug af den ulykkelige krig i Ukraine, at danskerne skal stemme om forbehold nu. *jyllands-posten.dk*:

<https://jyllands-posten.dk/debat/breve/ECE14026658/det-er-misbrug-af-den-ulykkelige-krig-i-ukraine-at-danskerne-skal-stemme-om-forbehold-nu/> hentet d. 20.04.23

Dansk Institut for Internationale Studier. (2019). Europæisk forsvarssamarbejde og det danske forsvarsforbehold. S:14,21,39,49,70,71,73,75,76. *diis.dk*:

https://pure.diis.dk/ws/files/3155271/Forsvarsudredning_diis_november_2019.pdf hentet d. 01.04.23.

DEO. (2022). EU-forbeholdet: Alternativet: Danmark skal være med. *eu-forbeholdet.dk*: <https://eu-forbeholdet.dk/alternativet-danmark-skal-vaere-med/> hentet d. 19.04.23

Dinan, D. (2014). Achieving European Union. *Europe Recast: A History of the European Union*. (2nd edition) S:239,244. Basingstoke: Palgrave Macmillan

DR. (2022). Før vi stemmer: Den sidste debat. Sendt på DR1 31.05.22. Set på *dr.dk/tv* april 2023.

- Esmark, A., Lausten, C. B. & Andersen, N. Å. (2005). Socialkonstruktivistiske analysestrategier. S:11,16. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag
- European Commission. (uten år). Common Foreign and Security Policy. Europakommisjonen: https://fpi.ec.europa.eu/what-we-do/common-foreign-and-security-policy_en hentet d. 28.03.23.
- EUR-lex (2020). CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ON EUROPEAN UNION. *EU-law*: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12016M%2FTXT> (dansk versjon) hentet d. 01.03.23
- EUR-lex. (2012). CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ON EUROPEAN UNION. S:299. *eur-lex-europa.eu*: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/?uri=OJ:C:2012:326:TOC> (dansk versjon) hentet d. 26.03.23
- Fairclough, N. (1992). Discourse and Social Change. S:64,86. Cambridge: Polity Press.
- Folketinget. (2022). Folketingsvalgene 1953-2022: Tal og fakta om valg og afstemninger. *ft.dk*: <https://www.ft.dk/-/media/sites/ft/pdf/folkestyret/valg-og-afstemninger/folketingsvalg-fra-1953.ashx> hentet d. 02.03.23
- Folketinget. (2022). Folkeafstemninger: Tal og fakta om valg og afstemninger. *ft.dk*: <https://www.ft.dk/-/media/sites/ft/pdf/folkestyret/valg-og-afstemninger/folkeafstemninger.ashx> hentet d. 02.03.23
- Folketinget. (2019). Forsvarsudvalget 2019-20: EU-note. *ft.dk*: <https://www.ft.dk/samling/20191/almdel/FOU/bilag/41/2118296.pdf> hentet d. 14.04.23
- Folketinget. (2022). Folketingsvalg 2022: Sådan blev resultatet. *ft.dk*: <https://www.ft.dk/da/aktuelt/nyheder/2022/11/valgresultat-2022> hentet d. 19.04.23
- Folketinget. (uten år). Nationale kompromis: EU-Oplysningen. *eu.dk*: https://www.eu.dk/da/leksikon/nationale_kompromis hentet d. 20.03.23
- Friis, A. K. & Wismann, I. M. L. (2022). Socialdemokratiets kovending: Fra ubetydeligt til afgørende på få måneder. *TV 2*: <https://nyheder.tv2.dk/politik/2022-05-27-socialdemokratiets-kovending-fra-ubetydeligt-til-afgoerende-paa-faa-maaneder> hentet d. 17.04.23
- Friis, K. (2007): Konstruktivisme og nasjonale interesser. *Internasjonal Politikk*. S:90. Oslo: Universitetsforlaget
- Gaarden, H. (2017). Realpolitik og dynamik på vej igen i Europa. *Udenrigs, vol 4*. S:6. tidsskrift.dk: <https://tidsskrift.dk/udenrigs/article/view/118137/166161> hentet d. 06.05.23
- Harboe, T. (2006). Kap. 4: Kvalitative og kvantitative metoder. *Indføring i samfundsvidenskabelig metode*. S:32,33. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Johansen, A. I. & Kongpetsak, S. G. (2022). Bliv klog på forsvarsforbeholdet inden 1. juni. *Syddansk Universitet*: <https://www.sdu.dk/da/nyheder/forskningsnyheder/bliv-klogere-paa-forsvarsforbeholdet> hentet d. 04.04.23

Klarskov, K. & Larsen, J. B. (2022). Mette Frederiksen har fået det tungeste ja-argument af Putin. *Politiken*:

<https://politiken.dk/indland/politik/EU-afstemning/art8730803/Mette-Frederiksen-har-f%C3%A5et-det-tungeste-ja-argument-af-Putin> hentet d. 13.04.23

Larsen, H. (2007). Forsvar med forbehold. *Udenrigs, vol 4*. S:23,24. tidsskrift.dk:

<https://tidsskrift.dk/udenrigs/article/view/119479/167268> hentet d. 26.03.23

Liberal Alliance. (uten år). EU-politik - Et slankere EU. *liberalalliance.dk*:

<https://www.liberalalliance.dk/politik/eu/> hentet d. 17.04.23.

Liboreiro, J. (2023). Explained: Denmark's surprising U-turn on the EU common defence policy. *euronews.com*:

<https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/07/explained-denmark-s-surprising-u-turn-on-the-eu-common-defence-policy> hentet d. 26.03.23

Mengel, K. (2022). Danmark skal stemme. Nu mødes politikerne til partilederdebat - følg med her. *Berlingske*:

<https://www.berlingske.dk/politik/danmark-skal-stemme-nu-moedes-politikerne-til-partilederdebat-om> hentet d. 15.04.23

Phillips, L. & Schrøder, K. (2004). Sådan taler medier og borgere om politik: en diskursanalytisk undersøgelse af politik i det medialiserede samfund. S:27. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Pripp, A. H. (2020). Hawthorne-effekten. *Tidsskriftet: Den Norske Legeforening*.

Hentet fra tidsskriftet.no d. 16.02.23:

<https://tidsskriftet.no/2020/10/medisin-og-tall/hawthorne-effekten>

Regeringen. (2022). Nationalt kompromis om dansk sikkerhedspolitik. *regeringen.dk*:

<https://www.regeringen.dk/nyheder/2022/nationalt-kompromis-om-dansk-sikkerhedspolitik/> pdf hentet d. 26.3.23.

Regeringen. (2022). Pressemøde søndag den 6. marts 2022. *regeringen.dk*:

<https://www.stm.dk/presse/pressemoedearkiv/pressemoede-soendag-den-6-marts-2022/> pdf hentet d. 12.04.23.

Reinwald, T. & Domino, S. (2022, 30. mai). Vi risikere at ende som en "snylternation":

En gang ville han helt ud af EU - nu kommer han med en direkte opfordring til danskerne. *Berlingske*:

<https://www.berlingske.dk/politik/vi-risikerer-at-ende-som-en-snylternation-engang-ville-han-helt-ud-af-eu?token=bf16eb41dbe8410680df52f3726f0066.1682165030654&tracke&user=bf16eb41dbe8410680df52f3726f0066&product=&status=true> hentet d. 19.04.23

Ritzau. (2022). Analyse: Dét søger danskerne på op til afstemningen om forsvarsforbeholdet. *via.ritzau.dk*:

<https://via.ritzau.dk/pressemeddelelse/analyse-det-soger-danskerne-pa-op-til-afstemningen-om-forsvarsforbeholdet?publisherId=13560406&releaseId=13652234> hentet d. 04.04.23.

Politiken. (2022). Sådan forløb sidste partilederdebat. *politiken.dk*:

<https://politiken.dk/indland/politik/EU-afstemning/art8799261/S%C3%A5dan-forl%C3%B8b-sidste-partilederdebat> hentet d. 14.04.23

Saurugger, S. (2014). *Theoretical Approaches to European Integration*. S:145
Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Schmidt, V. A. (2008). Discursive institutionalism: The explanatory power of ideas and discourse. *Annual Review of Political Science*: 11, S:304,305,306,307,310,317. Boston: Boston University

Sitter, N. (2001). The politics of opposition and European integration in Scandinavia: Is Euroscepticism a government opposition dynamic? *West European Politics*, 24:4, S:23.

Sørensen, C. (2008). Euroskepsis i Danmark - det handler om suveræniteten. *Økonomi og Politik*. 81:3. S:15.

Tuval-Mashiach, R. (2017). Raising the curtain: The importance of transparency in qualitative research. *Qualitative Psychology*, 4:2. S:126.

Udenrigsministeriet. (2023). EU-MISSIONER. um.dk:
<https://um.dk/udenrigspolitik/sikkerhedspolitik/missioner-og-operationer/eu-missioner>
hentet d. 28.03.23.

Verdun, A. (2019) *Economic and Monetary Union*. Cini, M., & Borragán, N. (red.)
European union politics. (6th edition) S:356,358. Oxford: Oxford University Press.

Wendt, A. (1992): Anarchy is what states makes of it: the social construction of world politics. *International Organization*. S.395. Cambridge: University Press.

Yin, R. K. (2003). *The Case Study as a Research Strategy*. *Case Study Research: Design and Methods*. S:1. London: Sage.

Bilag

1: Partilandskapet i Danmark (Clio, 2021).

